

Jana Johnová: Dramatická výchova na 1.stupni základní školy v kontextu kurikulární reformy

Posudek oponenta

Jana Johnová si ve své disertační práci stanovila za cíl "vytvořit teoretická východiska pro rozvoj dramatické výchovy v Libereckém kraji" (s.15). Tento cíl je poměrně obecný, vychází však z autorčiny dlouholeté zkušenosti s dramatickou výchovou a odráží současný stav, kdy se dramatická výchova mnohdy dostává na okraj zájmu kurikulárních dokumentů i samotné praxe. Autorka chce zevrubně zmapovat pozici dramatické výchovy na 1. stupni ZŠ Libereckého kraje a vyvodit ze svého výzkumu závěry důležité pro další rozvoj oboru na Liberecku. Tento cíl je podstatný i z hlediska vyhodnocení dopadu kurikulární reformy konkretizované v RVP na obor a úvah o proměně RVP. Právě hluboký pohled do reality praxe může přinést důležité podklady pro evaluaci RVP. Stanovený cíl tak odráží aktuální situaci v oboru s ohledem na jeho budoucí rozvoj a to zejména (ale nejen) v Libereckém kraji.

Na samotné práci oceňuji zejména část věnovanou samotnému výzkumu. Autorce se podařilo formou dotazníkového šetření oslovit velké množství respondentů, přičemž návratnost dotazníků byla značná jak z řad ředitelů škol, tak i z řad učitelů a studentů -budoucích pedagogů. Bohužel nelze tento fakt vyhodnotit jako zájem ředitelů a učitelů o výzkum v oblasti dramatické výchovy, výzkum byl podpořen a iniciován i Českou školní inspekcí, což vysokou návratnost ovlivnilo. Pozitivním faktem je však zájem inspekce o takto zaměřený výzkum.

Výzkum probíhal ve čtyřech fázích a zaměřil se na analýzu současného stavu dramatické výchovy na 1. stupni základních škol. Pojem "současný stav" vymezila autorka jako identifikaci forem začlenění dramatické výchovy do kurikula škol, identifikaci příčin absence dramatické výchovy na školách, rozsah využití očekávaných výstupů dramatické výchovy v ŠVP a určení metod dramatické výchovy, které učitelé v jednotlivých předmětech a tématech využívají. Autorka sama upozorňuje (např.s. 117, 184) na fakt absence kvalitativně směřovaného výzkumu, mnohá kvantitativně zjištěná fakta lze absencí kvalitativního výzkumu zpochybnit. Nelze např. příliš usoudit z toho, že určitý počet učitelů zná metodu plné rolové hry, pokud neověříme, že jejich pochopení této metody je v souladu s oborovou metodologií. I sama autorka si tuto skutečnost uvědomuje, když uvádí: "Někteří pedagogové pokládají dramatickou výchovu za hrani scének. Zda nejsou právě ony zaměňovány za improvizaci je jen těžko ověřitelné."(s.121) Stejně tak chybí i zevrubný pohled na příčiny ústupu některých škol (často i těch, které realizovaly výuku

dramatické výchovy v rámci programu Obecná škola) od výuky dramatické výchovy. Přesto však výzkum prokázal jisté tendence v uplatnění dramatické výchovy ve školních kurikulech, zejména v upřednostnění instrumentálního pojetí oboru. Tato tendence je natolik zřejmá, že by měla být východiskem pro zásadní úvahy o tom, zda se v pojetí dramatické výchovy jako metodologického instrumentu nerozmnění sama podstata oboru.

Dramatická výchova jako obor/ předmět uměleckého vzdělávání je na okraji zájmu pedagogů i ředitelů, preferují uplatnění metod dramatické výchovy v jiných oblastech a tématech kurikula, a to i přesto, že je dramatická výchova součástí oblasti Umění a kultura. Na rozdíl od autorky vnímám to, že po ji realizovaném krátkodobém kurzu vyloučili účastníci z charakteristiky oboru hraní divadla a recitaci, jako spíše varující. Stejně tak je pro mě důležité zjištění, že ve zkoumaných ŠVP zůstal nevyužit pro 2. období pouze třetí očekávaný výstup (s.135), tedy: "Rozpoznává témata a konflikty v situacích a přibězích; nahlíží na ně z pozic různých postav; zabývá se důsledky jednání postav." Umělecká dimenze oboru jde stranou při preferování osobnostně sociální roviny dramatickovýchovného procesu a edukační využitelnosti postupů a metod při naplňování cílů jiných oborů. I tabulka na s. 140 Význam realizace dramatické výchovy z pohledu ředitelů ZŠ dokládá upřednostňování prosociálního potenciálu dramatické výchovy, facilitačního působení metod a upozadění významů souvisejících s uměleckými cíli. V tabulce na s. 143 Význam realizace DV z pohledu učitelů dramatické výchovy estetické významy chybějí zcela. Dramatická výchova však je i přednes a hraní divadla a s ním související inscenační proces, zejména budeme-li uvažovat o dramatické výchově jako samostatném předmětu. Myslím, že tato velmi zajímavá zjištění by zasloužila od autorky hlubšího zhodnocení.

Upozadění pojetí dramatické výchovy jako součástí oblasti Umění kultura však prolíná i kapitolami předcházejícími. Autorka hledá souvislosti zejména mezi dramatickou výchovou a průřezovými tématy, méně se však zaměřuje na místo dramatické výchovy v souvislosti s ostatními estetickými předměty kurikula. Přitom právě spolubytí těchto předmětů vytváří komplexnost celé oblasti, což je pro vnímání místa dramatické výchovy na školách argument jistě zásadní. Oporu pro takovou argumentaci by autorka nejen v domácí odborné literatuře (autorce doporučuji např. zajímavý článek J. Slavíka Umění ve škole: "Jenom" hra nebo téma pro reflexi? Pedagogika 2001), ale i v mezinárodních úmluvách o vzdělání (Soul 2010).

Dalším autorčím zajímavým zjištěním je pro mě skutečnost, že z pohledu učitelů jsou největšími překážkami v zařazování dramatické výchovy zejména selhání a nedostatečnosti na straně žáků (ostych, nejistota, nekázeň, neochota spolupracovat apod.). Zde sice došlo k výraznému posunu po absolvování krátkodobého kurzu, přesto však jsou zjištěné hodnoty dobrým argumentem pro zavádění různých forem profesní sebereflexe do vzdělávání učitelů.

V popisu výsledků dotazníkového šetření před a po absolvování krátkodobého kurzu však spatřuji

jedno z nejnvtších úskalí práce. Autorka nám bohužel nepředstavila samotný kurz, je tedy pro mě obtížně zjiitelné, na základě jakých aktivit došlo k posunům ve zjišťovaných položkách. Otázkou je pro mě také – a zejména – to, jakou zprávu o dramatické výchově mohl takto koncipovaný kurz podat, zda strategie krátkodobých vzdělávacích kurzů, k níž se přiklonili mnozí respondenti, odpovídá povaze a náročnosti oboru. Zajistí takto vzdělání pedagogové proměnu výuky dramatické výchovy na školách?

Na mnoha místech práce autorka pouze popisuje výsledky výzkumu, konstatuje četnost položek, vyhodnocování je více v rovině základních ukazatelů. Některá místa jsou zatěžkána vysvětlováním samotných tabulek a grafů, což snižuje orientaci v textu a zaměřuje čtenáře více na formální náležitosti nežli výpovědní hodnotu a souvislosti mezi zjištěnými fakty. Závěr práce potom poněkud rezignuje na sdělení, co zásadně přinesla práce pro budoucí rozvoj oboru, jaká zjištění jsou důležitá a co mohou pro rozvoj oboru znamenat (bude podkladem pro novou koncepci vzdělávání učitelů, studentů, podkladem pro decizní sféru, inspekci, pro nový výzkum...?). Přesto je třeba opětovně potvrdit, že výzkum přinesl zajímavá fakta a je cenný pro další uvažování o rozvoji oboru.

Ocenění z mé strany zasluhují nejen zajímavé skutečnosti zjištěné výzkumem, ale i kapitoly věnované zahraničním zkušenostem ze zavádění dramatické výchovy do škol – z Nizozemí a Irska. Zejména nizozemská zkušenost může být pro náš vzdělávací kontext nesmírně inspirativní. Škoda, že autorka neměla možnost dlouhodobějšího studia cest dramatické výchovy do škol v obou zemích, i tak je však její zkušenost pro práci obohacující. Poněkud za očekáváním však zůstaly další kapitoly mapující teoretická východiska. Mnohdy jsou pouhou kompilací, velký prostor věnuje autorka i souvislostem dramatické výchovy a průřezových témat, souvislosti s uměleckými obory však (jak již bylo řečeno výše) opomíjí. Kapitoly věnované historii dramatické výchovy jsou zjednodušené, nevím například, proč zcela stranou zůstala Dětská scéna.

I přes určité výhrady splnila disertační práce svůj cíl a přinesla zevrubný popis stavu výuky a pojetí dramatické výchovy na školách Libereckého kraje. Ten může být základem pro vývoj oboru, východiskem pro zjišťování příčin, hledání rozvojových forem vzdělávání.

Práce splňuje podmínky kladené na disertační řízení.

Témata pro obhajobu práce:

V čem vidí autorka význam uměleckého vzdělávání na základní škole a místo dramatické výchovy v oblasti Umění a kultura?

Jaký je smysl krátkodobých vzdělávacích kurzů pro rozvoj profesních kompetencí učitelů dramatické výchovy nebo učitelů využívajících metod dramatické výchovy? Co by autorka na základě zjištěných skutečností změnila na současných podobách post- i pregraduálního vzdělávání v oboru dramatická výchova v Libereckém kraji?

doc. Radek Marušák